

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis S. R. E. Cardinalis Bona Opera Omnia

Tribus Tomis comprehensa

De Divina Psalmodia, Ejusque Causis, Mysteriis, Et Disciplinis, deque variis Ritibus omnium Ecclesiarum in psallendis Divinis Officiis, Tractatus, Historicvs, Symbolicvs, Asceticvs. Sive Psallentis Ecclesiae Harmonia - Opus novum, & curiosum, ac multiplici eruditione illustratum ... Operum ...

Bona, Giovanni

Parisiis, 1678

§. 1. An Laudes sint officium distinctum à Nocturnis. Matutini nomen aequivocum. Laudes incipiente crepusculo persolvendae sunt. Quid sit crepusculum, quae ejus duratio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9929

ubi de singulis earum horis egregiè. Hic sisto: & ad matutinas Laudes edisserendas propero, si prius hoc caput aurea sententia Sancti (b) Isaaci Presbyteri consignavero, quam utinam omnium Religiosorum cordibus inscribere, imò exculpere possem. Is in libro de contemptu mundi, Noli, inquit putare ô homo, quod inter omnes operationes Monachorum sit alia, quamlibet sancta, conversatio major vigiliis nocturnis. Monachum perseverantem in vigiliis cum mentis discretionem, ne respicias illum sicut carne ferventem. Hoc utique Angelici ordinis opus est, non humanum. Impossibile est autem quod illos, qui semper in huiusmodi continentia versantur, dimittat Deus sine magnis bonis propter eorum vigilantiam. Anima, quæ in vigiliis laborat, & perseverat, quasi Cherubim oculos habet, quibus semper intueatur cœlestem contemplationem. Qui somno obstat, & naturæ violentiam infert, singulisque noctibus preces offert, ille solus novit virtutem. Hæc, & alia plura Sanctus Isaacius, quem de Syriæ partibus ad Spoletanam urbem venisse, ibique mirabiliter vixisse Magnus (i) Gregorius asseverat.

CAPUT V.

DE LAUDIBUS.

§ I.

An Laudes sint officium distinctum à Nocturnis. Matutini nomen æquivocum. Laudes incipiente crepusculo persolvendæ sunt. Quid sit crepusculum, quæ ejus duratio.

I. **D**E matutinis Laudibus verba facturis illud in primis examinandum se offert. An officium nocturnum ab ipsis Laudibus distinguatur: quod sub

b Isaac de contemptu mundi c. 31. *i* Greg. l. 3. dialog.

aliis terminis quæsitum ab aliis est, An horæ Canonicae sint septem tantum, vel octo. Si enim Nocturnos à Matutinis sejungimus, ita ut integram horam per se constituent, clarum est octonario numero preces horarias diffiniri: sin autem ex utroque officio unum facimus, septem dumtaxat esse concludimus. In utramque partem multas congerunt auctoritates, & argumenta (a) Franciscus Suarez, & Joannes Azorius, quos cum passim obvii sint, consulat lector. Cæterum utraque sententia sine lite & strepitu sic potest conciliari, asserendo videlicet apud Monachos, quibus Divi Benedicti Regula sacrosancta est, octo omnino horas supputari, cum id clarissimè constet ex dictæ Regule capite decimosexto. Integrum caput, quoniam breve est, & controversiam manifestè dirimit, transcribo. Ut ait Propheta, *septies in die laudem dixi tibi*. Qui septenarius sacratus numerus à nobis sic implebitur, si Matutinæ, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, Completoriique tempore nostræ servitutis officia persolvamus: quia de his horis dicit Propheta, *Septies in die laudem dixi tibi*. Nam de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi*. Ergo his temporibus referamus laudes creatori nostro super iudicia justitiæ suæ, id est Matutinis, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nona, Vespera, Completorio: & nocte surgamus ad confitendum ei. Hactenus Regula, quæ diem juxta vulgi acceptionem determinat à primis ad ultima crepuscula, septemque Officia diei, unum nocti assignat. Hinc apud omnes Monachos nocturnæ vigiliæ propria oratione concluduntur, atque etiam apud plerosque Laudes à Nocturnis, & tempore separantur, & distincto æris campani sonitu significantur. At verò secundum consuetudinem Romanæ Ecclesiæ septem sunt horæ Canonicae, quoniam nocturnæ preces simul cum Laudibus conjunctim, & per modum unius decantantur.

a Suarez tom. 2. de Relig. lib. 4. cap. 6. Azor. 1. p. 1. 10. cap. qu. 1.

tur, unica conclusione clauduntur, & in unum rediguntur. Quicquid sit de antiquo ritu ejusdem Romanæ Ecclesiæ, quo hæc olim Officia distinguebantur, de quo legi possunt (*b*) Hugo à S. Victore, & Marcellus Francolinus. Imò antiquitus plures fuisse quàm octo divinæ Psalmodiæ horas, constat ex his quæ diximus supra. Si enim tres Nocturni tribus vigiliis seorsim dicebantur, ut præter Auctores citatos S. Columbanus in Regula clarissimè ostendit, patet sanè non octo, sed decem distinctis horis ad Dei Laudes decantandas Clericos & Monachos convenisse. Verba autem S. (*c*) Columbani hunc morem explicantia hæc sunt. Quidam Catholici reperiuntur, quibus idem est Canonicus duodenarius Psalmorum numerus, sive per breves, sive per longas noctes, sed per quaternas in nocte vices hunc Canonem reddunt, initium ad noctis, ad mediumque ejus, pullorum quoque cantus, ac matutinum: qui cursus sicut in hyeme parvus aliis videtur, ita in ætate satis onerosus, & gravis invenitur, dum crebris in noctis brevitate expeditionibus non tam lassitudinem facit, quam faigationem.

II. Quia verò matutinæ Laudes à quibusdam conjunctim cum nocturnis, ab aliis separatim recitantur, hinc factum est, ut matutini nomen æquivocum sit. Accipitur aliquando pro solis Nocturnis à Laudibus separatim, quæ acceptio erronea est & nullo modo admittenda. Quæ enim conventio lucis ad tenebras, ut nocturnæ orationes Matutini nomine insigniantur? Accipitur secundo pro aggregato ex Nocturnis & Laudibus, quatenus in unum coaluerunt, quæ acceptio vulgatissima est, & communi Scriptorum calculo approbata; non falsa, non abusiva, ut contendit (*d*) Radulphus Tungenensis. Accipitur tertio pro solis Laudibus, qua acceptione, cum sit maximè propria, perspicuitatis gratia

b Hug. Vict. lib. 1. de Eccl. off. c. 2. Francolin. cap. 6. *c* Columban. in Regula cap. 7. *d* Radulph. lib. de Canonum observ. prop. 14.

nos deinceps utemur. Hujus rei monitum lectorem vocavi, ne vocis ambiguitate laboraret. Porro hoc officium incipente diei crepusculo persolvi debet. Est autem crepusculum tempus medium inter diem clarum, & noctem obscuram: (e)

Quod teneat lucis, teneat confinia noctis:

Quasi crepera, id est dubia lux. A crepusculo enim, teste (f) Varrone, res dubiæ dictæ sunt creperæ, accepto à Sabinis vocabulo, quod crepusculum dies-nè sit, an nox, multis est dubium. Cum sit igitur medium inter diem & noctem, ob affinitatem quam habet cum utroque, & diei & nocti ascribi potest. Nos tamen cum Mathematicis crepuscula nocti attribuimus, diem à primo solis aspectu supra finitorem ad ejusdem occasum diffinientes. Memini me olim legisse, quod hic prætermittendum non sit, crepusculum apud quosdam, illud dumtaxat tempus significare, cum noctescere incipit; mane verò diluculum dici. Adam de Perfenna Ordinis Cisterciensis Abbas, sermone de partu Virginis, loquens de extrema judicii die; Nescimus, ait, utrum dies illa nobis futura sit lucis æternæ diluculum, an, quod Deus avertat, crepusculum æternæ noctis. Sed hæc distinctio à Scriptoribus communiter negligitur: confundunt enim crepusculum cum diluculo. Legendus Suidas verbo *κρησπυσκυλον*, & *ἀποφωτισμος*, itemque Julius (g) Pollux in Onomastico; (h) Luctatius, sive Lactantius Placidius ad hos versus Statii Papinii,

Sed nec puniceo rediturum crastina cœlo

Promisere jubar, nec rarefcentibus umbris

Longa repercussò nituerè crepuscula Phœbo.

Crepusculum, inquit, dicitur, quod inter finem diei est, & exordium noctis: unde & decrepiti senes dicuntur jam propè occasum salutis, & initium mortis:

e Ovid. 7. Metam. f Varro lib. 2. de lingua Latina. g Jul. Pollux. lib. 1. c. 74
h Luct. Placidius ad lib. 1. Theb. Statii. v. 340.

utrumque enim tempus ostendit & diei initium, & extremum noctis. Ovidius: (i)

*Qualia sublucent fugiente crepuscula Phœbo,
Aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies.*

Calpurnius Siculus. (k)

Sed fugit ecce dies, revocatque crepuscula vesper.

Rutilius Numantianus Gallus, ille hostis Monachorum. (l)

*Roscida puniceo fulsere crepuscula cælo,
Pandimus obliquo lintea flexa sinu.*

Nos communem scribentium usum sequimur, dicimusque matutina, & vespertina crepuscula. Et matutina sanè, de quibus nunc sermo est, quando incipiant, explicant Astronomi libro de crepusculis, & ad spheram Joannis de (m) Sacrobosco, & in libris de fabrica, & usu Astrolabii. Fingunt isti lineam crepusculorum distantem aliquot gradibus ab Horizonte, in qua existens sol primos lucis radios spargere incipiat. Quamvis autem scripserint aliqui prædictam lineam distare ab Horizonte gradibus 30. communis tamen sententia non nisi per 18. gradus talem distantiam diffinit, qui gradus 18. sumi debent in portione alicujus arcus, qui dividat finitorem ad angulos rectos spherales, & procedat ad punctum oppositum Zenith, ut vocant, sicut Meridianus, & alii circuli verticales, quos Astronomi Arabica nomenclatura Azimuth appellant. Hujus rei demonstrationem omitto, ne commune vulgi proloquium extra chorum saltantem itrideat. Legant curiosi Christophorum (n) Clavium lib. 1. Gnomonices.

III. Incipiunt hæc prima lucis rudimenta, cum sol incipit tangere eam lineam, quam diximus distare ab Horizonte gradibus 18. Durant quamdiu sol in dictis

i Ovid. Amor. lib. 1. Eleg. 4. k Calpurn. Eclog. 2. in fine. l Rutil. lib. 1. Itinerarii. v. 277. m 10. de Sacrobosco spher. c. 3. n Clavius libro 1. Gnomon. prop. 35.

gradibus conficiendis immoratur. Et quidem in sphaera recta, in qua uterque polus Horizontem contingit, & circulus æquinoctialis super verticem capitis directè imminet, eos gradus conficit spatio integræ horæ æquinoctialis, & quintæ in super partis alterius horæ. At in sphaera obliqua, in qua unus polorum mundi supra Horizontem elevatur, alter infra deprimitur, semper horam unam, & quintam partem horæ excedit, prout sphaera magis, vel minus obliqua est: nam quo magis attollitur polus supra Horizontem, eo tardior est sol in 18. gradibus percurrendis, ita quod non solum per multas horas, sed etiam per dies, per mensem, & amplius durent crepuscula. Sphaeram rectam sortita est magna pars Africa, & India Occidentalis, Insulae item Moluccæ, Taprobana, & Divi Thomæ. Sphaera obliquæ subjecta est Europa, major pars Africa, & tota Asia. In his Italiae Provinciis, in quibus polus elevatur gradibus 45. existente sole in principio Cancris, tam matutina quam vespertina crepuscula, quæ semper æqualia sunt, durant circiter spatio duarum horarum cum dimidia. Sic dies juxta vulgi acceptionem computata à primo puncto, quo minima quædam, & vix modica lux manet circa orientem apparere dignoscitur; usque ad ultimum terminum, quo ejusdem dubiæ, & incertæ lucis fulgor vespere circa occidentem radios contrahere, & mori conspicitur: hæc dies, inquam, ad vulgi mentem erit in dictis regionibus initio æstivalis solstitii horarum ferè 20. Varios autem modos, initium & finem crepusculorum Mathematicè computandi, tradunt (o) Clavius, Francolinus, Petrus Nonius Lusitanus, Joannes Stofferinus, & alii auctores, qui de sphaera, de re gnomonica, & de usu Astrolabii scribunt. In iis autem regionibus, in quibus vel tota nocte clarescunt crepus-

o Clavius libro 1. Gnomon. prop. 31. & digress. de crepuse. in posteriori sphaera editione. Francolin. c. 95. & 99. P. Nonius in insigni tract. de Crepuscul. Stofferin. parte 2. Astrolab. prop. 13.

cula, vel contingunt noctes continuæ per plures solis circumlationes, initia, & fines dierum pro celebrandis divinis officiis, assignari facilè poterunt ex linea meridiana, & consequenter ex quatuor punctis, sive cardinalibus, in quibus existens sol, ortum & occasum, meridiem, & mediàm noctem facere dicatur singulis spatiis 24. horarum: dies enim naturales, solis scilicet revolutiones, & paralleli tot sunt in illis regionibus, quot in nostris, tametsi dies & noctes artificiales pauciores sint. At in sphaera, maximè obliqua, ubi polus supra Horizontem elevatur gradibus 90. in qua sex mensium spatium dum sol signa borealia percurrit, continua dies est, & per alios sex menses continua nox, dum in signis australibus moratur: ubi nulla prorsus linea meridiana, nulli arcus diurni vel nocturni in 12. partes æqualiter distributi assignari possunt: in his, inquam, regionibus, quomodo dierum, horarumque intervalla distingui poterunt ad sacras preces, & Missarum solemnias statis horis peragenda? Idque præsertim difficultatem habet duobus mensibus, & 20. diebus à gradibus videlicet scorpii usque ad 10. Aquarii, quo tempore, sole ultra lineam crepusculi elongato, obscurissima nocte, tenebrisque perpetuis damnantur. Sed dierum, ac noctium gratissimam vicissitudinem, quam nobis natura præscribit, hanc eis humana constitutio stabilire deberet, vel usuali horologio, quod è tecta turri ære campano signum daret; vel erecta columna tanquam gnomone, cujus umbra in lineas horarias cadens 24. horas notaret, sumpto initio à quacumque linea, vel puncto: vel nocturno tempore ex certi cuiuspiam sideris inspectione, quo pacto possent per totum annum pro civilibus & Ecclesiasticis negotiis horologia accommodari notatis signis ad placitum meridiei, & mediæ noctis, ut doctissimus (p) Clavius observat. Hæc de crepusculis necessario notanda fuerunt, ut verum tempus matutinæ laudis

p Clavius lib. 4. Gnomonicæ. prop. 10.

persolvendæ dignosceretur.

§. II.

Cur Matutini, & Laudum nomen huic officio tribuatur. Matutinæ orationis prærogativæ. Eiusdem rationes mysticæ. Lucis & Auroræ encomia.

I. **H**oc igitur Officium, de quo loquimur, inde nomen Matutini accepit, quod in initio matutini crepusculi persolvi debeat. Quamvis enim eadem hora nunc dici soleat, quæ nocturnæ Vigiliæ celebrantur, quia cum illis unum conficit officium; olim tamen illucescente aurora separatim à Nocturnis agebatur, ut supra dictum est. Et nos qui ritum Monasticum in Ordine Cisterciensi servamus, æstate juxta Regulam, horam surgendi sic temperamus, ut post vigiliis statim incipiente die Laudes celebrentur: hyeme verò exactis vigiliis, factaque mentali oratione, cellas nostras omnes repetimus, sacris studiis vel orationi incumbentes, donec primus lucis fulgor appareat; tunc enim facto signo ad psallendas laudes iterum congregamur. (a) Gregorius Turonensis hujus ritus antiquitatem astruit his verbis. S. Gallus Alvernorum Episcopus jam moriturus, albescente cælo interrogat, quid in Ecclesia psallerent: dixerunt autem circumstantes benedictionem psalli. At ille psalmo quinquagesimo, & benedictione decantata, & alleluatico cum capitello expresso, consummavit officium totum temporis matutini. Porro Matutinum dicitur à Matura, quam Græci Leucotheam, id est albam Deam, nos Auroram vocamus, teste (b) Cicerone, & cum omne officium in Dei laudibus decantandis occupetur, hoc tamen speciali Laudum nomine censetur, non quia incipiat ab Hymno *Te Deum laudamus*, quem Laudum initium qui-

a Greg. Turon. lib. de vitis Patrum. cap. 6. b Cicero l. Tuscul.